

נושא: ועדת היגוי מס' 5 – "מוסדות ציבור" :גיבוש הנחיות תכנון לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם

מועד הישיבה: 31.5.2021

מועד הפצת הסיכום: 2.6.2021

הערה: ישיבה מקוונת

עיקרי הדברים (מצ"ב מצגות מלוות)

- נציגת קרן ברנרד ון ליר בישראל, דניאלה בן עטר, ברכה את המצטרפים החדשים והמשתתפים הקבועים של ועדת ההיגוי. בתקופת הקורונה והמתיחות הביטחונית יותר הורים נחשפו לחיי היום יום של ילדיהם ולחשיבות של התאמת המרחב העירוני לצרכיהם. נושא מוסדות הציבור הוא חשוב במיוחד, כיוון שיש בו פוטנציאל רב. פרויקט "בין הטיפות" שיוצג בהמשך היום הוא דוגמה אחת לפעילות בכיוון זה.
- מ"מ יו"ר ועדת ההיגוי, אורית נגר שמיר, ברכה את המשתתפים ואת צוות התכנון על התקדמות העבודה. משרד החינוך מוביל ומלווה את התהליך, ונושא תכנון מוסדות החינוך בתחום אחריותו.
- חברת צוות העבודה, ד"ר דנה שי, הציגה את הרקע הפסיכולוגי-התפתחותי להכנת ההנחיות ככלל, ולהנחיות התכנון בנושא מוסדות הציבור בפרט. בין היתר, היא הדגישה את החשיבות של מתן מקום לפעילות עצמאית של ילדות וילדים צעירים גם במעונות ובגנים, עידוד פוטנציאל החקירה והסקרנות שלהם על ידי חשיפה לחומרות וטבע, הימנעות מהצפה חושית (צבעוניות, רעשים וחשיפה למסכים), מתן מענה לילדים ולמלווים גם בזמני המתנה ומעבר, ומתן דגש על נוחות ופניות המלווים על מנת שיוכלו להתמקד בילדים, בין אם מדובר בבני משפחה או בחברי הצוות המטפל.
- חברי צוות התכנון הציגו את עיקרי ההנחיות. הילה בר-נר הציגה הנחיות הנוגעות לתכנון הכולל, ובהן כלים לשיפור הנגישות למעונות היום וגני הילדים באמצעות קיצור מרחקי הליכה והעלאת הצפיפות למגורים, כלים להטמעת גישת רצף טיפולי מגילאי לידה עד 6 ברשויות המקומיות והנחיות לשילוב מוסדות לגיל הרך בשטחים מבונים במגרשים סחירים. גידו סגל ורם איזנברג הציגו הנחיות לשלבי התכנון לביצוע של "מרחבי הסף" בהם הילדים הצעירים עוברים מחזקת המשפחה לצוות המטפל, תכנון החללים בתוך המבנה ותכנון שטחי החוץ, בין אם בחצר ובין אם במרפסת/גג. ההנחיות התמקדו בתוספות לפרוגרמות הקיימות של משרדי הרווחה והחינוך על מנת ליישם את העקרונות ההתפתחותיים גם במרחבים מאתגרים ההופכים להיות יותר ויותר שכחים בישראל, כגון שטחים מצומצמים, בניה בקומות ושילוב שימושים. גידו סגל הציג דגשים לשילוב צרכי ילדים צעירים ומלוויהם במבני ציבור מושכי משפחות כדוגמת ספריות, מרכזים קהילתיים, בתי כנסת וכדומה על ידי שיפור ההתמצאות והעצמאות, יצירת פינות ייעודיות לילדות וילדים צעירים ומשפחותיהם ושילוב כלים לטיפול ותמיכה בפעוטות. פירוט מלא של ההנחיות המוצעות הועבר לחברי הועדה להערות.
- אדוה מטר, חוקרת ראשית בפרויקט "בין הטיפות" - תחרות אדריכלית בשיתוף עם משרד הבריאות להתאמת טיפות חלב קיימות ותכנון מחדש של טיפות החלב בישראל - הציגה את עבודתם לפיתוח עקרונות לתכנון טיפות חלב בישראל. התחרות מציעה להרחיב את הפרוגרמה הקיימת של משרד הבריאות לשילוב עקרונות התפתחותיים לילדים צעירים ומלוויהם. התחרות צפויה להסתיים בקרוב, במהלך הקיץ צפויים שולחנות עגולים לדיון על תובנות מהתחרות, ולאחר חגי תשרי צפויה לצאת חוברת הנחיות לתכנון טיפות חלב. אדוה הזמינה את משתתפי הועדה לקחת חלק בתהליך ותובנות מהמהלך ישולבו בפרק מוסדות הציבור של מסמך ההנחיות הנוכחי.
- אורית בן אסא, מנהלת בינוי ופיתוח במינהל החינוך בעיריית תל אביב-יפו, הציגה את ההנחיות של העירייה לתכנון מעונות וגני ילדים. במקור, המטרה הייתה לתת דגשים נוספים כהשלמה לפרוגרמות הממשלתיות או כחלופה, במקרים בהם מדובר במעונות פרטיים שמוקמים בשטחים שהם תוצאה של מטלות יזם. כיום, ישנה חשיבות רבה לכך שהפרוגרמה תאפשר קבלת סמל של משרד הרווחה.

הרבה מהעקרונות שעיריית תל אביב-יפו הציעה אומצו במסמך ההנחיות הנוכחי ולכן אורית נתנה מספר דגשים ייחודיים: (1) עיריית ת"א-יפו מקבלת סמל כיום במעונות היום המשולבים בשטחים סחירים וישנה הרבה יותר גמישות ממה שנדמה (2) יישום עקרונות התכנון צריך לעבור לגוף הפרטי שמתמקם בתוך המבנה, ולכן חשוב להבין איך להכניס אותם לתהליך ולתפישה (3) ישנה חשיבות רבה לגמישות, במיוחד באפשרות להרחיב את הפרוגרמה למעונות כך שבמקרה הצורך יוכלו לשמש כגני ילדים (4) ישנה עדיפות למקם את הגנים בקרקע והמעונות למעלה, אבל יועצי הבטיחות של היזמים לוחצים שמעונות היום יהיו גם הם קרובים לקרקע כדי לאפשר פינוי במקרה חירום.

- אביבה פרידמן, מסטודיו "זרתא" הפועל בעוטף עזה, הציגה תכנון גן ילדים בקיבוץ ניר עם במועצה אזורית שער הנגב וקריית חינוך בשדרות. היא הדגישה סוגיות ספציפיות של שילוב חומרים פריכים, כניסה דרך חצר הגן המעודדת את התקשורת בין הילדים הצעירים והמלווים, מענה למגע של הילדים עם הטבע והחוץ גם בגני ילדים ממוגנים בהם יש מגבלות על גובה החלונות על ידי תכנון רחבה מקורה, ויצירת מטבחים פתוחים לחלל הפעילות המרכזי על מנת לעודד עצמאות של הילדים. בתכנון קריית החינוך המתחם תוכנן להולכי רגל ורוכבי אופניים בלבד, והושם דגש על הטמעת המיגון בבסיס לתכנון ובשילוב עם הטופוגרפיה ועל שילוב המוסדות עם מוקדי טבע ועניין.

- עופר רוסמן, סטודיו XS לתכנון קומפקטי המתמחה בייעול שטחי מגורים ומוסדות ציבור, הציג דוגמאות מעבודתם באזור המרכז. הוא הדגיש סוגיות ספציפיות של חיבורים דינמיים וגמישים בין כיתות גילאי 4-5, הוספת ערכים של תאורה טבעית ומגוון אזורי בחצרות, חלוקת שטחי אחסון המפרידה בין מרכיבים הזמינים לילדים ולצוות, החשיבות של תכנון ברזולוציה גבוהה ועם אפיון הפריטים ככל שישנם יותר אילוצים (1:20 במקום 1:100), התמודדות עם פרצי רוח בשכונות מגדלים ושימור ערכי טבע בעת ציפוף מבני החינוך ותכנון תוספות בינוי.

עיקרי התייחסות המשתתפים (התייחסויות נוספות נשלחו בכתב):

- **נעמי אנג'ל, יו"ר ועדת ההיגוי של תכנית ההרחבה הארצית Urban95**
  - מציעה לחשוב על הנחיה של "עץ לכל חצר", כי עץ הוא כיתת חוץ למעונות וגנים. הוא נותן נוחות תרמית וחשוב להסתכל עליו גם כאמצעי להצללה.
  - נדנדה או אמצעי דומה (ערסל/חבל עבה) יכול לתת מענה לתחושת החופש לילדים צעירים. רם העיר כי אם משולב אמצעי נדנוד, חשוב לעמוד בתקני בטיחות.
  - כדאי להציע אזורי שקט ועבודה אישית.
  - החטיבה הצעירה (טרומ חובה עד כיתה ב') ראויה לדיון, מדובר בכלי חיובי.
  - הדגש על פיצוי במגע עם הטבע במקרה של מרפסת או שטח חוץ בגג הוא משמעותי מאוד.
  - מציעה להבחין בין הצעות למרכיבים קבועים/ארעיים ובסיסיים לעומת תוספות כדי להקל על תהליך ההטמעה.
- **איילת גבעתי, "בטרם":**
  - עבודה חשובה שמעלה את החשיבות של לקיחת אחריות על מוסדות ללידה עד 3. ההנחיות מדגימות שניתן לאזן בין הצורך בבטיחות והתפתחות ילדים צעירים.
  - חשוב להתייחס למוכנות של ההורים ומזמיני העבודה לאפשר את שינוי הגישה.
- **ענת הורוביץ, חוקרת ראשית במועצה הישראלית לבניה ירוקה:**
  - כדאי לתת המלצות לשילוב שימושים התומכים בילדים צעירים (למשל: בית אבות בשילוב גני ילדים).
  - מציעה לדבר על מרחקי הליכה ריאליים במקום רדיוסים אוויריים.
- **מריאנה סגלוב קליין, עיריית ירושלים:**
  - חשוב להסתכל על מבני ציבור כמבנים רב תכליתיים ורק לאחר מכן להציע דגשים לכל שימוש.

- חיוני שמשרד החינוך יקבל אחריות על מעונות יום. בירושלים ישנה מצוקה מאוד גדולה בנושא והתעדוף תמיד ניתן לגני הילדים ובתי הספר. התקציבים מגיעים ממקורות שונים ונוצר קושי וסרבול. עד שתהיה רשות שאחראית על כל הנושא מדובר בחסר עצום להנחיות.
- **רועי לביא, אדריכל העיר באר שבע:**
  - חשוב מאוד להנגיש את ההנחיות לאנשי התקציבים. מרבית ההנחיות שהוצגו אינן מגדילות את התקציב וחשוב מאוד להדגיש את היתרון הזה. השגרה של תכנון וניהול מבני חינוך היא כזו של מחסור תקציבי ולכן חשוב להבין את זה בבסיס להטמעה.
  - **עופר רוסמן, אדריכל בסטודיו XS לתכנון קומפקטי:**
    - העיר כי לא ברור איך אפשר לייצר את שטחי החוץ שהוצעו במסמך ההנחיות לאור מגבלות התקנים. רם איזנברג הגיב כי ישנה גמישות ואנשי המקצוע יכולים למצוא פתרונות כל עוד מזמיני העבודה מעוניינים בכך. איילת גבעתי מארגון "בטרם" העירה שחשוב להבין שאנשי הצוות במעונות וגנים לא יכולים לקחת אחריות על פעילות בסביבה לא בטוחה. לכן, הדגש צריך להיות על הקניית הרגלים והעדפות חדשות שיהיו מקובלות גם על ההורים, גם על הצוות וגם על העירייה.
    - **נציגת עיריית חולון, נגה אלבוים:**
      - חשוב לראות איך אפשר לאגם תקציבים למוסדות חינוך לגיל הרך מלידה עד 6. התפקיד של משרד החינוך כאן הוא חיוני לשילוב בין מוסדות, איחוד תקנים והנחיות וכדומה.
      - **יערה בשן, אדריכלית נוף:**
        - מציעה ללמוד לעומק את המדריך לתכנון גן המשחקים הטבעי במוסדות החינוך. משרד החינוך לקח על עצמו אחריות רבה בהטמעת היבטים של משחק ועניין תוך עמידה בתקני בטיחות. חשוב להבין שהמתקנים האלטרנטיביים אולי נראים מסוכנים, אבל הפציעות בהם הם לרוב הרבה יותר קלות. החסם הוא בעיקר שיווק והסברה להורים.
        - **דניאלה בן עטר, נציגת קרן ברנדט ון ליר בישראל:**
          - מסמך ההנחיות הוא מרכיב במהלך רחב של הטמעת הנושא בחברה הישראלית הכולל חינוך, הסברה, שיתוף ציבור וכדומה. למסמך ההנחיות תפקיד משמעותי במתן הרעיונות ודרכי היישום של הגישה.
          - **קותי גלעד, נציג פורום מתכננים קהילתיים בירושלים:**
            - בימים אלה הרבה בתי כנסת חוזרים משטחי החוץ בהם הופעלו בקורונה בחזרה לשטחים המבונים ונעשית חשיבה מחדש על תפקודם. בתי כנסת הם מוקדי קהילה ויכול להיות שישנה כאן הזדמנות להכניס חזרה את צרכי הילדים והמשפחות לתוך פעילות בתי הכנסת.

סיכום ונקודות להמשך

- חברי הועדה יעבירו למנהלי הפרויקט הערות מפורטות/חומרים נוספים בנוגע לטיוטת הפרק עד לתאריך 30.6.2021. חומרים אלה יכולים לכלול גם תכניות של הארגונים השונים, אשר יכולות להתחבר למסמך ההנחיות.
- ביום חמישי, 3.6.2021, יערך מושב מרכזי בשיתוף המועצה הישראלית לבניה ירוקה בכנס איגוד המתכננים השנתי.
- הישיבה הבאה בנושא "סביבת המגורים" תערך בעוד מספר חודשים. מועד וזימון מסודר ישלחו בהמשך. לאחר מכן תתחיל העבודה על ארגון המסמך הסופי וכן הפקת סדנאות למידה והטמעה גם מצד הרשויות וגם מצד "הלקוחות" - ההורים והמפעילים.

רשימת משתתפים (35)	
דניאלה בן עטר, נציגת קרן ברנרד ון ליר	נגה אלבוים, נציגת עיריית חולון מטעם פורום ה-15
אורית נגר שמיר, מ"מ יו"ר ועדת ההיגוי, משרד החינוך	ד"ר שושי גולדברג, תכנית 1000 ימים ראשונים, משרד הבריאות
צוות התכנון: תמי גבריאלי, גידו סגל, הילה בר-נר, שלמה מזור - משרד גבריאלי-סגל מנהלי פרויקט, תכנון ואדריכלות	ניר כספי, אדריכל מנהל אגף תכנון, משרד הבריאות
צוות התכנון: רם איזנברג ולנה ח'ורי - יועצי נוף, רם איזנברג עיצוב סביבה	אורית צבר, אגף תכנון אסטרגי, מינהל התכנון
צוות התכנון: ד"ר דנה שי, מרכז SEED, המכללה האקדמית ת"א-יפו	אסתי כהן ליס ויצחק מולדובסקי, משרד השיכון והבינוי
צוות התכנון: ד"ר אמילי סילברמן, הקליניקה האורבנית, האוניברסיטה העברית	גלית גולדברג ועדי לוי-חבשה, מינהל קהילה בעיריית ת"א-יפו
צוות התכנון: ד"ר רוברט אסחאק, תכנון תנועה	
אדווה מטר וליאור אורגד, חוקרת ראשית ומנהלת הפרויקט "בין הטיפות", בצלאל	
אורית בן אסא, מנהלת בינוי ופיתוח במינהל חינוך עיריית ת"א-יפו	
אביבה פרידמן, סטודיו "זרתא" אדריכלים	
עופר רוסמן, סטודיו XS תכנון קומפקטי	
איילת גבעתי, ארגון "בטרם"	
זועי לביא, אדריכל העיר באר שבע	
נעמי אנג'ל, יו"ר ועדת היגוי תכנית ההרחבה הארצית Urban95	
ענת הורוביץ ויסמין יותם, המועצה הישראלית לבניה ירוקה	
מוסטפא אבו-רומי, אדריכל מוסדות חינוך	
יערה בשן-חכם, אדריכלית נוף	
מריאנה סיגלוב קליין, עיריית ירושלים	
קותי גלעד, נציג המתכננים הקהילתיים בירושלים	
קרן רז, מנהלת Urban95 בעיריית ת"א-יפו	
טופז פלד, נציגת הרלב"ד מטעם משרד התחבורה	